

**Znalecké posudzovanie žien zažívajúcich rodovo
podmienené násilie a ich detí
z pohľadu súčasnej psychologickkej a psychiatrickej praxe**

VÝSTUPY Z OKRÚHLEHO STOLA, 25.10.2016

MUDr. Ľubomíra Izáková, PhD., PhDr. Katarína Haidová,
PhDr. Robert Máthé, PhD., MUDr. Lucia Žlnayová, PhD.

Ústav pre znaleckú
činnosť v Psychológii
a Psychiatrii, spol. s r.o.

Účastníci Okrúhleho stola

- **Organizátor:** Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie
- **Zúčastnení:** zástupcovia Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva spravodlivosti SR, Policajného zboru SR, Prokuratúry SR, Koordinačno-metodického centra pre rodovo podmienené a domáce násilie, ÚZČPP
- *Projekt je financovaný z grantu Nórskeho kráľovstva prostredníctvom Nórskeho grantov a spolufinancovaný zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky – priorita Vlády SR*

Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie

- pracuje pod Inštitútom pre výskum práce a rodiny (IVPR)
- koordinuje danú problematiku na národnej úrovni
- ciele:
 - vytvoriť a implementovať nástroje pre zabezpečenie efektívneho systému prevencie a eliminácie násilia na ženách a domáceho násilia, vrátane špecifickej legislatívy na elimináciu a prevenciu násilia na ženách a domáceho násilia
 - vytvoriť podmienky pre rýchlu a efektívnu ochranu a podporu všetkých žien a obetí domáceho násilia vystavených násiliu alebo hrozbe násilia
 - predchádzať vzniku násilia a akejkoľvek situácii, ktorá prispieva k vzniku a tolerancii násilia
 - vytvoriť dostatočnú poznatkovú bázu o násilí na ženách a domácom násilí, aby bolo možné zvyšovať dostupnosť, kvalitu a účinnosť intervencie a prevencie v prípadoch násilia
- riešenie prípadov násilia na ženách má dopad aj znalecké posudzovanie poškodených žien – ako dôležitú úlohu považujú vzdelávať a metodicky viesť znalcov, čo vyplýva z *Národného akčného plánu na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách* v rokoch 2014 a 2019.
- spolupracuje s Odborom znaleckej činnosti MS SR a ÚZČPP

Problémové okruhy pri znaleckom posudzovaní žien zažívajúcich rodovo podmienené násilie a ich detí *identifikované IVPR*

- nevhodne definované otázky pre znalecké posúdenie
 - diagnostika novovznikajúcich syndrémov, ktoré psychopatológia nepozná - syndrém týranej ženy, syndrém CAN (Child Abuse & Neglect), syndrém zavrhnutého rodiča, atď.
 - posudzovanie vierohodnosti – postavené mylne iba na lži skóre v chápaní zadávateľa
- konfrontácia obete s násilníkom u znalca – opätovná traumatizácia ženy
- opakované znalecké vyšetrenie – opätovná traumatizácia ženy
- dôsledky znaleckého posúdenia – vplyv na zverovanie detí do striedavej starostlivosti, úprava styku dieťaťa s násilníkom, odklon v trestnom konaní k priestupkovému konaniu

Prezentované ciele „ne-znaleckých“ inštitúcií

- vytvorenie adekvátneho setu otázok, ktoré majú byť zadávanými (predovšetkým OČTK a súdy) kladené znalcom
- úprava metodiky pre PZ SR o postupe pri vyšetrovaní, interpretácii záverov znaleckého posudku
- vypracovanie oficiálneho stanoviska ÚZČPP a príp. aj SPsS SLS k problematike používaných syndrémov
 - Vyhlásenie výboru Sekcie detskej a adolescentnej psychiatrie k "syndrómu zavrnutého rodiča“
- otázka sub-špecializačného štúdia v odbore psychológia - „Psychológia domáceho násillia a násillia na ženách“
- zväžiť monitoring kvality súdno-znaleckého posudzovania v týchto prípadoch

Navrhované spôsoby dosiahnutia cieľa

intenzívnejší otvorený dialóg

medzi zadávateľmi, znalcami a ďalšími zainteresovanými odborníkmi (pomáhajúce profesie, najmä mimovládne organizácie pomáhajúce ženám a deťom, ktoré majú kontakt so ženami vystavenými násiliu a ich deťmi a sprevádzajú ich komplexne rôznymi konaniami v trestnoprávnej, civilnej ale aj sociálnej oblasti)

vedúci k rozšíreniu poznatkovej bázy o problematike násilia na ženách a deťoch

Vybrané aspekty znaleckého posudzovania pre účely konania v prípadoch násilia páchaného na ženách v intímnych vzťahoch

spracovala: PhDr. M. Hargašová, Pomoc rodine, o.z.

Častý problém súdno-psychologickej praxe

- **záver znaleckého posúdenia:** „vyšetrovaná vykazuje úzkostné a depresívne symptómy, ale nevykazuje znaky syndrómu týranej ženy a v priebehu vyšetrenia vykázala zvýšené tzv. lži-skóre, resp. i keď je jej všeobecná vierohodnosť dostačujúca, špecifická môže obsahovať tendenčné a účelové skreslenia“

- **zvyčajný postup polície:** „výpoveď svedkyne - poškodenej sa nezakladá na prežitej skutočnosti, lebo vypovedá účelovo a ani nie je týranou osobou“

- **zvyčajný postup súdu:** „prípád vykazuje dôkaznú núdzu – páchatel' zostáva nepotrestaný a pokračuje v trestnej činnosti“

Najčastejšie sťažnosti na znalca

- nedostatočne naštudovaný spis
- iatrogénny prístup k poškodenej kvôli nedostatočnej orientácii sa v problematike
- nedostatok priestoru na opis násilia, čo budí dojem nezáujmu
- žiadosť na poškodenú, aby bola počas vyšetrenia pokojná
- nezohľadnenie prania poškodenej nekonfrontovať sa s násilníkom
- násilie považované za prirodzenú súčasť rozvodového konania
- mechanická interpretácia lži skóre a špecifickej vierohodnosti ako snahy klamať alebo účelovo vypovedať
- vyjadrenie sa k syndrómu týranej ženy (týrané osoby „sú silné pre život, ale slabé pre vzťah“)
- povýšenie práva rodiča na styk s dieťaťom a práva dieťaťa na oboch rodičov nad jeho právo na bezpečie, na stabilné a bezpečné rodinné prostredie

Návrh otázok zo strany Dr. Hargašovej

1. Analýzou spisu, exploráciou a psychologickým vyšetrením poškodenej zistíte **špecifickú vierohodnosť** výpovedí poškodenej vo vyšetrovanej trestnej veci.
2. Posúďte **previktímnú osobnosť poškodenej** (well being...). Posúďte **objektívne a subjektívne faktory zraniteľnosti poškodenej, resp. úroveň reziliencie** (odolnosti) pred prvým incidentom násilia vo vzťahu.
3. Posúďte **interpersonálnu väzbu poškodenej osoby k páchatel'ovi**, či ide o konštantné rozdelenie rolí s nerovnováhou (a zneužívaním) moci a kontroly.
4. Analyzujte **vývoj násilného vzťahu**, jeho variant (rýchly odchod, nová šanca, pokročilé štádium procesu odlúčenia, ambivalentný vzťah - intímny terorizmus, coercive controlling violence, ex-partner stalking), jeho dynamiku, konkrétne vzorce a stanovte jeho rizikovosť.
5. Identifikujte **stratégie a pokusy o riešenie domáceho násilia** (čo sa pokúšala ohrozená osoba robiť, aby odolala, unikla alebo ukončila násilné správanie). Opíšte krátkodobé a dlhodobé výstupy (výsledky) týchto pokusov.
6. Aká je u poškodenej osoby **individuálna mentálna reprezentácia násilia** (ktoré vzorce správania násilnej osoby považovala za život ohrozujúce).

Návrh otázok zo strany Dr. Hargašovej

7. Prejavujú sa (prejavovali sa v dobe trestného oznámenia) u poškodenej osoby niektoré z nasledujúcich skupín príznakov BWS („**syndróm týranej ženy**“):
 - a. zmeny v emocionálnych reakciách – pocity viny, hanby, strachu, smútku, zablokovania vlastných negatívnych pocitov, extrémna láskavosť...
 - b. zmeny v postojoch a hodnotenia vlastnej osoby, ostatných ľudí, sveta – sebaobviňovanie, nedôvera v možnosti riešenia, generalizovaná viera, že svet je nebezpečné miesto, naučená bezmocnosť...
 - c. symptómy distresu a dysfunkcie psychických procesov – depresia, úzkosť, flashbaky, intrúzie, konštrikcie (vyhýbanie), kognitívna distorzia (prejavujúca sa napr. v neschopnosti vyhodnotiť nebezpečenstvo, neschopnosť oddeľovať minulosť od budúcnosti...), disociatívne poruchy, hypervigilancia...
 - d. zmeny v behaviorálnej oblasti – opakované návraty k násilnej osobe, utajovanie pred okolím, minimalizácia najzávažnejších foriem týrania, ustupovanie násilnej osobe, stockholmský syndróm, extrémny v správaní – hysterické alebo apatické prejavy, abúzus alkoholu alebo medikácia, autoagresívne správanie...

Návrh otázok zo strany Dr. Hargašovej

- Vykazuje poškodená osoba **iné symptómy psychickej traumatizácie** (poruchy spánku, suicidálne myšlienky, substančné zneužívanie, somatické ťažkosti, strata zmyslu pre bezpečie, disociatívne symptómy napr. amnézie... Naplňajú nejaké symptómy obraz konkrétnej diagnózy v zmysle zdravotnej normy?
- Vyhodnoťte **prítomnosť 7 kritérií komplexnej PTSP**.
- Opíšte **sociálny kontext domáceho násillia** (napr. vplyv ekonomických, kultúrnych, etnických...faktorov na priebeh viktimizácie), jeho prípadné pokračovanie v sporoch o deti alebo v stalkingu, popíšte fakty prípadnej sekundárnej viktimizácie (bagatelizácia viktimizácie a ujmy, očierňovanie obete, prenášanie viny na obeť, nešetrný prístup polície, súdu, znalca.., mýty o obetiach DN).
- Uvedte **iné skutočnosti**, ktoré boli zistené v priebehu znaleckého skúmania a sú relevantné pre objektívne posúdenie prípadu.

Niekoľko odborných poznámok k téme

Rodovo podmienené násilie

- násilie na ženách zo strany intímneho partnera
- násilie na ženách zo strany ostatných mužov (pracovisko, šikanózne obťažovanie, sexuálne obťažovanie)
- nie každé násilie na ženách je rodovo podmienené násilie
- domáce násilie nie je iba násilie páchané na ženách
- patriarchálny model rodiny je u nás vysoko akceptovaný, predpokladá rozdelenie právomoci, muž figuruje ako hlava rodiny
- „Keď ženu biješ, akoby si roľu pohnojil.“ (slovenské ľudové porekadlo)

Domáce násilie - formy

- fyzické násilie
- verbálne násilie
- sociálne násilie
- ekonomické násilie
- sexuálne násilie
- psychické, emocionálne

Špecifiká domáceho násilia v porovnaní s inými násilnými prejavmi

- násilie páchané blízkymi osobami
- nerovnosť v postavení obeť a násilníka. Cieľom násilníka je dostať obeť pod svoj vplyv a kontrolu. Ovládnutie druhej osoby je založené na systematickom a opakovanom spôsobovaní psychickej traumy
- domáce násilie – tvrdá a nezdravá podoba partnerských vzťahov označované ako zneužívanie partnera (ľudská dôstojnosť, osobné bezpečie)
- súkromie ako miesto činu – obeť je izolovaná od možnosti pomoci zvonka, bežnými svedkami násilia bývajú deti
- ide o dlhodobú záležitosť, cyklus, ktorý sa môže opakovať aj niekoľko rokov. Začiatok môže súvisieť so životnými zmenami či krízami.

Fázy domáceho násilia (cyklus)

1. Fáza vystupňovaného napätia – kritika, zosmiešňovanie, žiarlivostné scény , ponižovanie, vyhrážanie sa. Obeť - tendencia vyhnúť sa násiliu, úslužnosť, vinu za konflikt pripisuje sebe.
2. Samotný akt násilia – strata kontroly násilníka s následným prepuknutím násilia fyzického, psychického s cieľom pokoriť partnera, sexuálne zneužitie.

3. Odprosovanie, ospravedlňovanie sa násilníka, zvaľovanie viny na ostatných (plač, sľuby).

Niektoré varianty kombinácie osobnosti tyrana a obeť

- **Tyran** s rysmi osobnosti s posunom k disociálnej osobnosti, navyše v kontakte s psychoaktívnymi látkami.

Násilník je ľahostajný k citom druhých, má nízky prah k spusteniu agresívneho správania, nepripúšťa prežívanie vlastnej viny.

- **Obeť** s rysmi osobnosti s posunom k závislej osobnosti: s tendenciou prispôsobovať sa potrebám iných, vyhovieť ich želaniam, neschopnosť mať vlastné nároky.

Niektoré varianty kombinácie osobnosti tyrana a obeť

- **Tyran** s rysmi histriónskej osobnosti:
Násilník má tendenciu manipulovať, vyvíjať nátlak na partnera. Udalosti drammatizuje, vykresľuje vo svoj prospech, skresľuje realitu.
- **Obeť** s tendenciou k závislým vzťahom, s úzkostnými, vyhýbavými rysmi:
Obeť je neschopná vyvinúť aktívne správanie vo forme defenzívneho postoja, ktoré by zabránilo poníženiu a narušeniu sebaúcty.

Niektoré varianty kombinácie role tyrana a obeť

- **Tyran:** narcisticky nevyvážená osobnosť vyvíjajúca nátlak a psychické násilie na krehkú, ľahko zraniteľnú **obeť** s tendenciou k slepému sebaobetovaniu. K stretnutiu príde napr. v období po rozchode, v štádiu smútenia s viac alebo menej skrývanou depresiou.
- **Budúca obeť** je priťahovaná „diablovou krásou“, pretože ona sama postráda sebadôveru a sebaúctu:

„Spomínam si, že som sa na neho dívala ako na človeka, ktorý vniesol do môjho života slnečné lúče, bol milý pozorný, príjemne sa s ním konverzovalo.

Práve som končila bolestný vzťah a prežila si chaotické dospievanie v rodine typu „zachráň sa, kto môžeš.“

Tyran sa snaží nájsť sebavedomie u niekoho iného, vzhliada sa v druhých ako v zrkadle, potrebuje ich pre seba. Nedokáže nadviazať hlboký vzťah s partnerom alebo s dieťaťom.

Iné možnosti konfliktnej interakcie medzi partnermi

- Konfliktná interakcia medzi partnermi za podmienky spôsobilosti k stenickým reakciám z oboch strán. **Partneri sú argumentačne zdatní, rovnocenní, bez tendencie k dependencii, presadzujú sa až agresívnym spôsobom.**
- Konfliktná interakcia medzi partnermi s motívom účelovosti alebo pomsty v prípade jedného z nich (napr. v situácii rozvodu, rivalizačného boja o dieťa).

V oboch prípadoch sa jeden z partnerov subjektívne môže identifikovať s rolou obeť a svoju životnú situáciu prežívať ako týranie.

Za určitých okolností môže dôjsť k posunu z pozície obeť na pozíciu obvinenej zo závažnej trestnej činnosti (ťažké ublíženie na zdraví, vražda). Takto vrcholí kumulovaná traumatizácia pôvodnej obeť.

Psychické poruchy u násilníkov a ich obetí

NÁSILNÍK

- Poruchy osobnosti
 - disociálna
 - emočne nestabilná
 - histriónska
- Poruchy psychiky spôsobené užívaním psychoaktívnych látok
- Patologická motivácia
 - psychotické poruchy
 - demencie
 - sexuálne deviácie
- Osoba bez diagnostikovateľnej psychickej poruchy (napr. reakcia na stres z rozchodu, rozvodu, atď.)

OBEŤ

- PREDISPOZÍCIA (nemusí byť prítomná):
 - porucha osobnosti (závislá, iná)
 - mentálna retardácia/subnorma
 - iná duševná porucha
 - telesný handikep
- NÁSLEDOK:
 - akútna reakcia na stres - ohrozenie, úzkosť, strach
 - depresia: bezmocnosť, sebaobviňovanie, telesné ťažkosti
 - posttraumatická stresová porucha
 - sociálne negatívne následky (izolácia, sťahovanie...)

Znalecké vyšetrenie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

Znalecké posudzovanie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

Podklady pre vypracovanie znaleckého posudku:

- trestný spis
- register trestov
- iné expertízy (súdne lekárstvo a i.)
- podrobné interview s obeťou
- anamnestické údaje
- zdravotná dokumentácia
- psychodiagnostické vyšetrenie (intelekt, osobnosť)
- pozorovanie správania pri vyšetrení
- a ďalšie

Znalecké posudzovanie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

- V ideálnom prípade **vyšetruje násilníka aj obeť jeden znalec** (tá istá skupina znalcov), ktorý rozhodne o priebehu vyšetrovania – t.j. napr. či sa násilník a obeť stretnú a za akých okolností.
- ✓ *Pozn.: Znalec nekonfrontuje násilníka a obeť, ale sleduje ich vzájomnú interakciu. Ak sa obeť obáva stretnutia s násilníkom, je potrebné, aby svoje obavy vysvetlila znalcovi vopred. Spoločne sa dohodnú o ďalšom postupe. Spoločné znalecké vyšetrenie neznamená, že musia spolu prísť a odísť.*

Znalecké posudzovanie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

- Počet **znaleckých vyšetrení** (sedení, stretnutí so znalcom) **nie je vopred daný**, závisí od mnohých faktorov – napr. emočné rozpoloženie obete, únava, atď.
 - ✓ *Pozn.: Znalec informuje probanda/ku o dôvodoch, pre ktoré bude znalecké vyšetrenie pokračovať v inom termíne, resp. vysvetlí, prečo postačí jedno vyšetrenie.*
- Dĺžka znaleckého vyšetrenia nie je určená – legislatívne ani odborne.
- O spôsobe a metódach, akými znalec probanda vyšetruje, rozhoduje on sám na základe jeho/jej psychického stavu, anamnézy, zadávateľom položených otázok, a ďalších faktorov.
 - ✓ *Pozn.: Niekedy je potrebné vyšetriť napr. intelekt aj u vysokoškolsky vzdelaného človeka – intelekt nie je nemenná premenná.*

Znalecké vyšetrenie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

- znalecké vyšetrenie **nie je psychoterapia** a nemôže prebiehať v hyperprotektívnej atmosfére
- znalec má byť empatický, ale na druhej strane musí byť **emočne neutrálny, nestranný a nezaujatý**
 - Akonáhle do posudzovania vstupuje s vlastnými emóciami, vnáša do posudzovania prípadu svoju životnú problematiku, zovšeobecňuje na báze svojich prípadných negatívnych skúseností, prestáva byť nezaujatý.
- znalec **nemôže byť obmedzovaný pri vedení interview v kladení otázok**
 - Neznamená to však, že obeť musí byť iatrogenizovaná alebo sekundárne viktimizovaná. Čím širšie spektrum jej správania, reakcií znalec vidí, tým viac vie v jej záujme urobiť.
- znalec **má diferencovať partnerskú a rodičovskú problematiku**

Znalecké vyšetrenie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

- **výpis zo spisu** je súčasťou znaleckého posudku, ale jeho rozsah nie je zákonom vymedzený:
 - zabezpečuje preskúmateľnosť posudku
 - slúži ako informácia pre zadávateľa, vyšetrovateľa, súd, ale aj samotného znalca, aby bolo zrejmé, z akých podkladov znalec pri písaní znaleckého posudku vychádzal, čo mal k dispozícii a čo k dispozícii nemal
 - znalec sám pri výsluchu pred súdom sa znovu potrebuje oboznámiť s dôležitými podkladmi, z ktorých vychádzal pri posudzovaní

Znalecké vyšetrenie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

- znalecký posudok v časti záver má podľa zákona obsahovať presné, jasné a zrozumiteľné odpovede na zadávateľom položené otázky
- princípy posúdenia - uvažovanie znalca, vysvetlenie a odborné argumenty obsahuje časť forenzný rozbor, ktorá je súčasťou posudku
- v prípade znaleckého psychologického posudku sú súčasťou posudku aj výsledky použitých testových metód, pretože iba pomocou nich je možné zabezpečiť preskúmateľnosť posudku

V prípade, ak sa vyhotovuje k znaleckému posudku kontrolný posudok, druhý znalec dokáže na základe týchto výsledkov zistiť, či boli závery predchádzajúceho znalca správne.

Znalecké vyšetrenie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

Škála lži (lži skóre):

- Slúži predovšetkým ako index pravdepodobnosti, že protokol môže byť skreslený defenzívnym štýlom odpovedania.
- Napriek tomu, že môže odrážať tendenciu klamať v teste, nemôžeme ju považovať za mieru celkovej vierohodnosti človeka v bežnom živote.
- Lži skóre sa interpretuje v konštelácii s inými škálami validity dotazníkových metód a v kontexte celého vyšetrenia (údaje obsiahnuté v spisovom materiáli, anamnestické údaje, situácia vyšetrenia) a nie v zmysle kvantitatívnej miery skresľovania výpovedí vo vzťahu k vyšetrovanej veci.

Znalecké vyšetrenie žien v kontexte rodovo podmieneného násilia

Hodnotenie vierohodnosti výpovede

Znalci sa vyjadrujú aj k **vierohodnosti svedka - poškodeného**, respektíve vierohodnosti jeho výpovede.

Z psychiatrického hľadiska ide o vyjadrenie prípadnej psychickej poruche svedka a o vysvetlenie, či a ako táto porucha ovplyvňuje jeho schopnosti vnímať, chápať a pamätať si.

Posúdenie býva náročné, treba si uvedomiť, že aj psychicky chorí ľudia sú schopní poskytnúť správne údaje.

Z psychologického hľadiska znalec posudzuje:

- **všeobecnú vierohodnosť** – t. j. predpoklady osoby vnímať, zapamätať si a adekvátne reprodukovať skutočnosť ako objektívnu realitu,
- **špecifickú vierohodnosť** – týka sa výpovede, ktorú vyšetrený podáva k nejakej skutočnosti, tak, ako ju sám zažil a vnímal.

Znalec sa v žiadnom prípade nevyjadruje k tomu, či svedok hovorí pravdu alebo klame!

Nie je v kompetencii znalca vyjadriť sa k **pravdivosti** výpovede, ako dôkazu. Dôkaz posúdi súd.

Zhrnutie

- Uvedená problematika patrí medzi priority vlády SR a rieši sa medzirezortne.
- Potrebné je nielen vzdelávať znalcov (všetkých), ale aj ostatných ktorí do interakcie s problematikou prichádzajú, iba tak je možné vyhnúť sa nedorozumeniam, nesprávnym očakávaniam a nežiaducim legislatívnym zmenám.
- Znalecké vyšetrenie nie je psychoterapia. Znalec má zostať nestranný a nezaujatý počas znaleckého posudzovania. Posudzovaná osoba má na túto skutočnosť nahliadať, byť o nej informovaná (vyhneme sa tak nesplniteľným očakávaniam).
- Pri znaleckom posudzovaní je nevyhnutné dodržiavať bežné štandardy znaleckého vyšetrenia, netabuizovať žiadne témy, nakoľko je pre znalca **nevyhnutné** získať skutočný obraz o psychickom fungovaní a životnej situácii posudzovaného.
- Téma možnosti iatrogenizácie, retraumatizácie, sekundárnej viktimizácie je samozrejme dôležitá a potrebné je na ňu myslieť v celom priebehu vyšetrovania.

Záver

- Týranie je pojem, ktorý bol do Trestného zákona uvedený právnikmi a je chápané z rôznych aspektov – ako paragraf, ako syndróm, **ako subjektívne prežívané príkorie** – potrebné je medzi nimi rozlišovať.
- V rámci psychologicko - psychiatrickej kompetencie môže znalec pri jeho objasňovaní pomôcť svojimi metódami.
- Znalec je schopný sa v rámci znaleckého dokazovania vyjadriť, či je posudzovaná osoba svojou osobnostnou charakteristikou predisponovaná k roli obeť, tiež je schopný posúdiť, či zmeny osobnosti posudzovanej osoby sú v príčinnej súvislosti s násilným konaním páchatel'a.
- Súdny znalec však nie je oprávnený hodnotiť právne otázky, ani sa k nim vyjadrovať. O tom, či sa skutok stal, rozhoduje súd. Znalecký posudok je len jedným z dôkazov.

Ďakujeme za pozornosť

